

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
KATEDRA ZA TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

ZAVRŠNI RAD

UDŽBENICI TURSKOG JEZIKA U BOSANSKOHERCEGOVAČKIM
OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA

Mentorica: Prof. dr. Kerima Filan

Student: Kemal Bjelak

August, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

FINAL THESIS
TURKISH TEXTBOOKS FOR PRIMARY AND SECONDARY
SCHOOLS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Mentor: Prof. dr. Kerima Filan

Student: Kemal Bjelak

August, 2024

SADRŽAJ

UVOD	1.
1. TURSKI JEZIK U BIH	
1.1. Institut Yunus Emre	3.
1.2. Projekat “Moj izbor je turski”	3.
2. POJAM I ANALIZA UDŽBENIKA	
2.1. Definiranje udžbenika	5.
2.2. Teorijski pristup analizi udžbenika	6.
2.3. Ciljevi istraživanja	7.
3. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	
3.1. Analiza dizajna	9.
3.2. Analiza izdanja	12.
4. UDŽBENICI ZA SREDNJU ŠKOLU	
4.1. Analiza dizajna	24.
4.2. Analiza sadržaja	26.
ZAKLJUČAK	30.
LITERATURA	32.

SAŽETAK

Ovaj magistarski rad se bavi analizom udžbenika turskog jezika u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini. Udžbenici su dio projekta Moj izbor je turski, u saradnji Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke Bosne i Hercegovine sa Institutom Yunus Emre. Cilj ovog rada je, kroz kritičko analiziranje aktuelnih udžbenika turskog jezika, razmotriti eventualnu potrebu za unapređenje izrade udžbenika, te njihovo korištenje u savremenim tokovima nastavnog procesa, kada se nastava sve više usmjerava na kreativnu, interaktivnu saradnju nastavnika i učenika. Analiza se fokusira na tri nivoa: prvi i drugi nivo analize udžbenika su bazirani na Littlejohnovoj teoriji i prijedlogu za analizu (analiza dizajna i analiza izdanja), dok je treći nivo analize udžbenika koncipiran na didaktičko-metodičkoj osnovi (pedagoška i metodička relevantnost udžbenika).

Udžbenici se fokusiraju na formu i pravila jezika, te je izostavljeno gramatičko objašnjenje u udžbenicima za osnovnu školu. Udžbenici za srednju školu su funkcionalniji, ali njihov problem je što su namijenjeni za kurseve u Yunus Emre centrima. Analizom je zaključeno da je potrebno dalje istraživati ovu temu, kao i proširiti izbor udžbenika turskog jezika u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: analiza udžbenika, turski jezik, analiza dizajna i izdanja, analiza sadržaja.

SUMMARY

This master's thesis analyses Turkish language textbooks in primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina. The textbooks are part of the project My Choice Is Turkish, in cooperation between the Federal Ministry of Education and Science of Bosnia and Herzegovina and the Yunus Emre Institute. The aim of this paper is, through a critical analysis of current Turkish language textbooks, to consider the possible need to improve the production of textbooks, and their use in modern courses of the teaching process, when teaching is increasingly focused on creative and interactive cooperation between teachers and students. The analysis focuses on three levels: the first and second level of analysis of the textbook are based on Littlejohn's theory and the proposal for analysis (design analysis and edition analysis), while the third level of textbook analysis is conceived on a didactic-methodological basis (pedagogical and methodological relevance of the textbook). The textbooks focus on the form and rules of language, while the grammatical explanation in elementary school textbooks is omitted. High school textbooks are more functional, but their problem is that they are intended for courses in Yunus Emre centers. Through the analysis, it was concluded that it is necessary

to further research this topic, as well as to expand the selection of Turkish language textbooks in primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: textbook analysis, Turkish language, design and edition analysis, content analysis.

UVOD

Ovaj rad će predstaviti istraživanje i analizu udžbenika turskog jezika koji se koriste u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini. Nastava turskog jezika u državnim školama odvija se u saradnji Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke Bosne i Hercegovine sa Institutom Yunus Emre, u sklopu projekta “Moj izbor je turski”, s toga će se naš rad baviti udžbenicima koji se koriste u osnovnim i srednjim školama. U radu se nećemo baviti nastavom turskog jezika kroz historiju, kao ni planom i programom za turski jezik, koji je definisan odlukama Ministarstva. Također, nećemo analizirati ni udžbenike privatnih škola, koji su namjenjeni samo za internu upotrebu u njihovim ustanovama.

Cilj ovog rada je, kroz kritičko analiziranje aktuelnih udžbenika turskog jezika, razmotriti eventualnu potrebu za unapređenje izrade udžbenika, te njihovo korištenje u savremenim tokovima nastavnog procesa, kada se nastava sve više usmjerava na kreativnu, interaktivnu saradnju nastavnika i učenika.

S obzirom da ne postoje univerzalni pedagoško-metodološki instrumenti i pristupi analizi udžbenika, nužno je postaviti odgovarajući teorijski pristup koji će nas dovesti do uspješne realizacije istraživačkog rada. Ovdje ćemo se poslužiti primjerom dostupnih analiza udžbenika, koji se koriste u nastavi jezika, ali i teorijama za analizu udžbenika, koje ćemo u nastavku navesti. Istražujući ovu temu, došli smo do saznanja da je istraživanje i analiza udžbenika jezika u susjednim zemljama, prvenstveno Hrvatskoj, veoma prisutna, I spomenut ćemo neke od radova, koji se budu doticali našeg polja istraživanja. Na prvom mjestu, poslužili smo se radom Stane Marjančić i Anne Martinović, sa Sveučilišta u Zadru: “Analiza i evaluacija srednjoškolskih udžbenika engleskog kao stranog jezika”. Autorice su koristile model koji preporučuje američki pedagog i univerzitetski profesor, Andrew Littlejohn.

Autor se bavio analizom jezičkih nastavnih materijala, udžbenika za engleski jezik i postavio jedinstven koncept za analizu udžbenika jezika. Dodatno analizirajući rad Littlejohna, svoje istraživanje udžbenika turskog jezika, ćemo, jednim dijelom, bazirati na osnovu njegovog koncepta.

Što se tiče istraživanja udžbenika turskog jezika, ovdje nam je značajno spomenuti istraživanje Martine Premor, u njenom diplomskom radu na Sveučilištu u Zagrebu Filozofskog fakulteta: “Kontrastivna analiza udžbenika za učenje hrvatskoga i turskoga jezika kao stranih prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike do razine A2”.

Autorica je analizirala udžbenike Croaticuma i TÖMER-a, dviju institucija u Hrvatskoj i Turskoj, koje se bave poučavanjem svojih službenih jezika kao stranih. Udžbenici su analizirani prema lingvističkoj, pragmatičkoj i sociokulturnoj kompetenciji. Pored analize udžbenika turskog jezika, također na Filozofskom fakultetu Sveučilišta, Tina Fabijančić je radila analizu udžbenika ruskog jezika: "Didaktičko-metodička analiza udžbenika ruskog jezika". Od autorice smo dobili rad na uvid i isključivo ličnu upotrebu, na čemu smo veoma zahvalni. S obzirom da se naš treći nivo analize bazira upravo na didaktičko-metodičkoj analizi, rad nam je bio od koristi u ovom domenu, kao primjer. Neke radove smo pročitali, ali ih nismo koristili za ovaj rad te ih ne navodimo u literaturi.

S ciljem razumijevanja materije, smatrali smo da je korisno na početku ovoga rada ukratko prikazati djelovanja Instituta Yunus Emre, značaju ovoga Instituta i doprinosu popularizaciji turskog jezika jeziku u Bosni i Hercegovini. Zatim ćemo predstaviti projekat "Moj izbor je turski", jer se turski jezik, u državnim školama u Bosni i Hercegovini, izučava upravo putem ovog projekta, kao što smo naprijed već spomenuli.

U posebnoj cjelini koju smo nazvali Empirijsko istraživanje, urađena je analiza udžbenika turskog jezika, kroz tri teorijske postavke. Prva dva nivoa analize udžbenika turskog jezika, ćemo bazirati na Littlejohnovoj teoriji i prijedlogu za analizu. Ta prva dva nivoa su: analiza dizajna (objektivna, izgled udžbenika) i analiza izdanja (temeljna analiza teksta).

Treći nivo analize udžbenika je koncipiran na didaktičko-metodičkoj osnovi (pedagoška i metodička relevantnost udžbenika). U ovoj analizi smo na osnovu istraživanja prva dva nivoa, dali zaključak o relevantnosti udžbenika kao pomagala za učenje. Na ovaj način ćemo kompletirati analizu udžbenika turskog jezika.

Analizirano je ukupno 7 udžbenika za učenje turskog jezika, 4 za osnovnu i 3 za srednju školu. Na kraju ćemo kroz kritički osvrt dati prijedlog za unapređenje novih udžbenika i dati zaključna razmatranja našeg rada.

1. TURSKI JEZIK U BOSNI I HERCEGOVINI

1.1. Institut Yunus Emre

Institut Yunus Emre je osnovan 2007. godine s ciljem predstavljanja Turske, turskog jezika, historije, kulture i umjetnosti, pružanja usluga onima koji se žele obrazovati u ovim oblastima, te razvijanja prijateljstva i osnaživanja kulturne razmjene između Turske i drugih zemalja. Institut organizira certificirane kurseve turskog jezika, promocije knjiga, projekcije filmova, izložbe i koncerte, kao i kurseve na polju kulture i umjetnosti.¹ Pored toga, Institut Yunus Emre sklapa saradnju s obrazovnim ustanovama u različitim državama, kao što je slučaj sa Bosnom i Hercegovinom, o čemu će u nastavku biti više riječi. Prvi kulturni centar Instituta Yunus Emre u Bosni i Hercegovini otvoren je 2009. godine u Sarajevu, potom su otvorena još dva centra, u Mostaru i Fojnici. Doprinos Instituta podučavanju turskog jezika ogleda se u tome što se od početka djelovanja centra organiziraju certificirani kursevi turskog jezika. Prema zvaničnim podacima koje Institut objavljuje na web stranici, certificirane kurseve turskog jezika pohađalo je na hiljade učenika, organizirani su konverzacijski klubovi, te radionice prevođenja.² Najuspješniji učenici koji pohađaju kurs turskog jezika u centrima u Bosni i Hercegovini imaju priliku učestvovati na Ljetnoj školi turskog jezika, koja se svake godine organizuje u julu u Republici Turskoj. Bosna i Hercegovina danas ima vrlo dobro razvijene prijateljske veze sa Republikom Turskom, što olakšava praktičnu saradnju dvije zemlje i aktivnosti Instituta. Uz to, kulturno-historijske veze zasigurno su osnova preko koje aktivnosti Instituta nađu svoj put do šire javnosti.

1.2. Projekat “Moj izbor je turski”

Institut Yunus Emre u Bosni i Hercegovini provodi projekat “Moj izbor je turski” u saradnji sa Federalnim Ministarstvom obrazovanja, a učenici državnih škola ga uče kao drugi strani jezik. Drugi strani jezik u Federaciji Bosne i Hercegovine pripada izbornoj grupi predmeta, koji nakon odabira, postaje obavezan predmet. Projekat se realizuje od školske 2011/2012. godine nakon što je potpisan protokol sa kantonalnim ministarstvima obrazovanja. U prvoj godini realizacije projekta, turski jezik je kao strani jezik izabralo 1.100 učenika od šestog do devetog razreda u osnovnim školama širom Bosne i Hercegovine. Do danas je tokom svoga školovanja u osnovnim

¹ Yunus Emre Institut <https://mostar.yee.org.tr/bs/content/institut-yunus-emre>
<https://saraybosna.yee.org.tr/bs>

i srednjim školama, oko 20.000 učenika imalo priliku učiti turski jezik.³ Doprinos Instituta u podučavanju turskog jezika je nemjerljiva. Pored besplatnih udžbenika, učenicima koji izaberu turski jezik su obezbijeđeni ruksaci sa školskim priborom, a za škole u kojima se kontinuirano uči turski jezik, obezbjeđuju se pametne table, tehnička pomagala i moderno opremljene učionice. Za nastavnike turskog jezika se organiziraju seminari za stručno usavršavanje.

Da bi se upotpunio projekat, Institut je izdao setove za učenje turskog jezika *Haydi Türkçe Öğrenelim*, samo za potrebe nastave u školama. Ujedno su to jedini setovi koji se koriste u državnim osnovnim školama u Bosni i Hercegovini. Setovi sadrže udžbenike, radne sveske i CD-ove. S obzirom da su namijenjeni prevashodno podučavanju turskog jezika u osnovnim školama, nastavni plan i program je usklađen sa udžbenicima. Poglavlja su raspoređena u 70 nastavnih jedinica, 35 za prvo i 35 za drugo polugodište.

³ Ibid.

2. POJAM I ANALIZA UDŽBENIKA

2.1 Definicija udžbenika

Za kvalitetan i uspješan nastavni čas, nastavnici se služe različitim sredstvima, od video i zvučnih zapisa, do slika, priručnika i dodatnih materijala. Međutim, udžbenik će ostati najvažnije nastavno sredstvo, čak i u vremenu kada su informacijske tehnologije dostupne učenicima i koriste ih kao dodatno sredstvo u učenju. Udžbenici su osnovna nastavna sredstva u procesu učenja i podučavanja, koji s jedne strane predstavljaju glavni skup znanja koja učenici trebaju usvojiti, a s druge strane su sredstvo za postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva utvrđenih nastavnim planom i programom. Primjena udžbenika u nastavnom procesu je stara koliko i sama škola kao institucija. Prije nego što pristupimo problematici našeg rada, ukratko ćemo se osvrnuti na teorijsku funkciju udžbenika, ali ograničit ćemo se na pojedinačne definicije, kako ne bismo išli previše u teorijska objašnjenja.

Postoje različiti pristupi u definiranju udžbenika, a samim tim i različite funkcije koje udžbenici imaju. Određenje i razumijevanje pojma udžbenika je veoma opsežno. Francuski istraživač udžbenika Alain Choppin određuje četiri funkcije koje udžbenik ima u obrazovnom procesu:

- referentan za kurikulum – udžbenik je glavni, a nekada i jedini izvor podataka za obrazovni sadržaj i predstavlja interpretaciju kurikuluma
- instrumentalna funkcija – ukazuje na metode učenja, nudi aktivnosti rada, strukturira napredovanje u učenju
- ideološka (kulturalna) funkcija – udžbenici odgovaraju vremenu i prostoru u kome su nastali i predstavljaju okvir za, često implicitni, vrijednosni sistem ili poželjni način mišljenja. Ova uloga je ključna za socijalizaciju i akulturaciju mladih.
- dokumentarna funkcija – sastoji se u tome što se u udžbenicima mogu naći dokumenti, zapisi ili ikonička sredstva koja se prezentuju bez dodatnog upućivanja onoga ko uči, pa tako podstiču njegovo rezonovanje i kritičko mišljenje.⁴ Udžbenik je pomoćno i najvažnije sredstvo za usvajanje znanja učenika, a za nastavnika je osnovna smjernica za određivanje obima i strukture nastavnog časa. Od kvaliteta i sveobuhvatnosti udžbenika će mnogo zavisiati ishod nastavnog procesa. Što se

⁴ Slobodanka Antić, *Udžbenik kao instrument za konstrukciju i ko-konstrukciju školskog znanja*, doktorska disertacija, (Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu) 2013., str.29.

tiče analize i vrjednovanja udžbenika, cilj je da se njima obuhvati što veći broj svojstava udžbenika, i istovremeno ispita njihova jednostavnost i primjenjivost.

2.2 Teorijski pristup analizi udžbenika

Mnogi autori su provodili istraživanja o temi analize udžbenika, fokusirajući se na definiranje dobrog udžbenika, te određivanje onoga što čini dobar udžbenik. Kako smo u uvodu već spomenuli, fokus ovog rada bit će analizi dizajna i izdanja udžbenika, prema teorijskom okviru koji je postavio Andrew Littlejohn u studiji *The analysis of language teaching materials: inside the Trojan Horse*.⁵ Autor se pri analizi fokusira na aspekte razvoja samostalnosti učenika, usmjerenost na učenika i problemske zadatke.

Prvi nivo analize udžbeničkog izdanja se odnosi na objektivni opis materijala, kao što su datum izdavanja ili ciljana skupina, izdavački oblik materijala (da li je trajni ili potrošni materijal), broj stranica, korištenje boja i slika, te dodatna sredstva uz udžbenik, kao što su radna sveska, CD itd. Sljedeći korak analize na ovom nivou će uključivati način podjele materijala na cjeline, obilježja koja se ponavljaju, način na koji je postignuta povezanost unutar materijala, redosljed korištenja materijala.

Analiza dizajna podrazumijeva subjektivniju analizu i odnosi se na ciljeve udžbenika, odabir i redosljed zadataka, jezik i sadržaj, kvalitetu i ciljeve sadržaja, te kvalitetu samih aktivnosti. Ovaj nivo analize se fokusira na ono što se od nastavnika i učenika traži. Do tih informacija može se doći analizom pojedinačnih zadataka. Ovom analizom bi se, prema Littlejohnu, trebalo utvrditi reinterpretiranje nastavnog materijala od strane nastavnika i učenika.⁶

U sklopu istraživanja ovog nivoa analize, odgovorit ćemo na pitanja: Da li udžbenik pomaže u razvoju samostalnosti učenika? Da li su učenici uključeni u rješenje problema? Da li su učenici u središtu nastavnog procesa? Da li sadržaj daje smjernice za samostalan rad ili ipak daje ideje za rad, kako bi podstakli kritičko razmišljanje?⁷

Dakle, analiza zadataka trebala bi se fokusirati na ono što se od učenika traži, uključujući preuzimanje inicijative u razgovoru, zatim na fokus u zadacima: gramatička pravila ili na učenje jezika, i također na mentalne operacije koje se zahtijevaju od učenika.

⁵ A. Littlejohn, *The analysis of language teaching materials: inside the Trojan Horse*, 2011. ' . In Tomlinson, B. (Ed.) *Materials Development in Language Teaching* Cambridge: Cambridge University Press. pp.179-211.

⁶ *ibid.*, 184.

⁷ *ibid.*, 181.

Procesom evaluacije udžbenika bi se trebala utvrditi *Procesna kompetencija učenika*⁸ koja podrazumijeva sposobnost učenika da se oslanjaju na različita područja znanja, stavove i vrijednosti, sposobnosti da se izraze, tumače i izvode značenja, vještine čitanja, pisanja, govora i slušanja.⁹ Detaljna analiza zadataka u udžbeniku, prema Littlejohnu, može dovesti do još jedne razine analize, mogu se otkriti skrivena načela materijala: kako autori udžbenika jezika shvataju učenje jezika i ovladavanje materijalom koji je zastupljen u udžbeniku.

Posebno ćemo iskoristiti Littlejohnov prijedlog za analizu udžbenika putem tabelarnog obrasca, koja uključuje nekoliko kategorija kojima se nastavnici mogu koristiti pri analizi materijala.

Analiza udžbenika kroz didaktičko-metodički obrazac je ključna, jer metodika nastave kao nauka o metodama nastavnog procesa, mora provjeriti relevantnost udžbenika sposobnostima i mogućnostima učenika određene dobi.

Didaktičko-metodička analiza se odnosi na kriterije udžbeničkih sadržaja, sistematičnost sadržaja udžbenika: jasan, precizan, slikovit, zanimljiv učenicima na prvu pojavu. Kroz isticanje važnih sadržaja i zadataka trebala bi se postići samostalnost učenika u nastavnom procesu. Također bi trebala odrediti psihološke elemente u nastavnom procesu, fleksibilnost nasuprot jednobraznog nastavnog procesa, istaći značaj postavljanja pitanja, zadataka, korištenje slikovnog i audio materijala.

Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog rada je analizirati udžbenike turskog jezika koji se koriste u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini. Središte istraživanja ćemo bazirati na sljedećim problemskim pitanjima:

1. Da li je na osnovu dobijenih rezultata moguće razviti lingvističke i gramatičke kompetencije kod učenika?
2. Na koji način se može unaprijediti kvalitet udžbenika, kako bi njihovo korištenje ispunjavalo svoj cilj u obrazovnom procesu?
3. Koje su sličnosti i razlike između analiziranih udžbenika?

Do postavljenih ciljeva nastojat ćemo doći koristeći sljedeće metode:

⁸ *ibid.*, 184.

⁹ *ibid.*, 185.

- metoda analize sadržaja, za analizu pisanih izvora
- metoda indukcije kojom se pomoću postojećih tvrdnji dolazi do novih zaključaka
- metoda dedukcije na osnovu koje će se pomoću općih sudova iznijeti pojedinačni sudovi
- metoda kompilacije koja će poslužiti za preuzimanje različitih i relevantnih naučnih stavova.

3. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

3.1. Analiza dizajna

Analizirani udžbenici koriste se u nastavi turskog jezika kao stranog jezika u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini. Svaki udžbenik kompleta *Haydi Türkçe Öğrenelim* je namijenjen učenicima u školama, a štampani za 5.,6., 7., 8., i 9. razred osnovne škole. Komplet uključuje i radnu svesku, priručnik za nastavnike i audio material na CD-u. Na kraju svakoga udžbenika nalazi se tursko-bosanski rječnik. Svi kompleti su izdati od strane Instituta Yunus Emre. Za srednju školu se koriste udžbenici *Yedi İklim Türkçe*, koji su namijenjeni za kurseve turskog jezika u Yunus Emre institutima. Izdato je šest udžbenika za šest nivoa učenja, a za srednju školu se koriste 3 udžbenika. Prvo ćemo analizirati udžbenike za osnovnu školu.

Tabela1: Pregled udžbenika po razredima

5.Sınıf	Haydi Türkçe Öğrenelim 1	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A1 Seviyesi
6. Sınıf	Haydi Türkçe Öğrenelim 1	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A1 Seviyesi
7. Sınıf	Haydi Türkçe Öğrenelim 2	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A1 Seviyesi
8. Sınıf	Haydi Türkçe Öğrenelim 3	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A2 Seviyesi
9. Sınıf	Haydi Türkçe Öğrenelim 4	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A2 Seviyesi

Haydi Türkçe Öğrenelim 1 se koristi za učenike petog i šestog razreda. Haydi Türkçe Öğrenelim 2 se koristi za učenike sedmog razreda. Haydi Türkçe Öğrenelim 3 se koristi za učenike osmog razreda, a Haydi Türkçe Öğrenelim 4 se koristi u devetom razredu.

Svaki udžbenik ima po 6 lekcija, s tim da je Haydi Türkçe Öğrenelim 1 namijenjen za 5. i 6. razred, prve četiri lekcije za peti i druge dvije za šesti razred.

Naslovna strana udžbenika je veoma bitna, jer je prvo upoznavanje učenika sa udžbenikom, i treba sadržavati efektanu poruku o sadržaju. Treba da bude zanimljiva, privlačna, kako bi se probudila učenikova radoznalost za učenje njenog sadržaja. Pored toga, sama naslovna korica udžbenika treba da bude čvrsta i kvalitetna, jer tako može slati indirektnu poruku o kvalitetu udžbenika. Ovdje moramo spomenuti i značaj kvaliteta stranica udžbenika, koje ne smiju biti tanke i lomljive, kako bi se stranice lakše okretale.

Udžbenički set *Haydi Türkçe Öğrenelim* je štampan na dimenzijama 20x29 sa kartonskim omotom. Korišteni papir je bijel, mat i gladak, stranice nisu premazane i sjajne, tako da je učenicima olakšano pisanje i bilježenje, ali su lahke i za oči.¹⁰

Što se tiče pojavnog izgleda cijelog kompleta, korice svih udžbenika su plave boje, radnih sveski narandžaste, a priručnici za nastavnike su crvene boje. Sve naslovne stranice su iste, sa istom ilustracijom. Jednobojnost udžbenika aludira na materijal za kurseve. Svakako bi trebalo promijeniti izgled svih udžbenika, da svaki novi učenicima bude zanimljiviji, da se razbije monotonost, ali i osjećaj promjene i prelaska na novi nivo učenja turskog jezika.

Bilo bi bolje da su slike na naslovnim stranama jasnije, kako bi mogle poslati nedvosmisleni poruku i na taj način probuditi maštu učenika koji tek trebaju otvoriti udžbenik. Moglo bi se staviti npr. po dvije građevine iz Turske i BiH, ili dva grada koja su slična, koji su historijska poveznica obje države, sliku poznate ličnosti, animiranog lika i slično. U desnom uglu naslovnice udžbenika su prikazana djeca koja leže na travi.

Institut Yunus Emre je štampao ove setove za upotrebu u Bosni i Hercegovini, ali je prilikom odabira vanjskog izgleda udžbenika zaboravljeno da se djeci treba probuditi mašta i radoznalost da uče o Turskoj, državi čiji jezik žele da uče. Na početku svake lekcije nalazi se slika nekog

¹⁰ Seçmeli Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Çocuklar İçin Hazırlanan “Haydi Türkçe Öğrenelim” Dil Öğretim Setine Yönelik Bir Değerlendirme Conference: I. *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni* At: Bursa/Turkey, October 2018.

https://www.researchgate.net/publication/328132138_Secmeli_Dil_Olarak_Turkce_Ogrenen_Bosna_Hersekli_Cocuklar_Icin_Hazirlanan_Haydi_Turkce_Ogrenelim_Dil_Ogretim_Setine_Yonelik_Bir_Degerlendirme

određenog turskog grada ili kulturno-historijskog spomenika, kao što je prikazano u tabeli 2. Slike nemaju veze sa temom koja se obrađuje u datoj lekciji, već učenike općenito upoznaju sa gradovima i spomenicima Turske.

Tabela 2 Pregled slika kulturno-historijskih znamenitosti Turske:

	HTÖ 1	HTÖ 1	HTÖ 2	HTÖ 2	HTÖ 3	HTÖ 3	HTÖ 4	HTÖ 4
	Ders	Çalışma	Ders	Çalışma	Ders	Çalışma	Ders	Çalışma
	Kitabı	Kitabı	Kitabı	Kitabı	Kitabı	Kitabı	Kitabı	Kitabı
Unit 1	Ankara	Kapadokya	Çanakkale	Fethiye	Kız Kulesi	İshak Paşa Sarayı	Kız Kulesi	İzmir
Unit 2	İstanbul	Kız Kulesi	Samsun	Adıyaman	Bodrum	Samsun	Bodrum	Urfa Balıklıgöl
Unit 3	İzmir	İzmir	Adıyaman	Kapadokya	Göreme	Tarsus	Göreme	İshak Paşa Sarayı
Unit 4	Kapadokya	Urfa Balıklıgöl	Konya Mevlana Türbesi	Aydın	Sinop	Göreme	Sinop	Samsun
Unit 5	İshak Paşa Sarayı	İstanbul	Alanya	Bodrum	Van Gölü	Kapadokya	Van Gölü	Tarsus
Unit 6	Samsun	Marmaris	Uşak	Bozcaada	Tarsus	Kız Kulesi	Uludağ	Göreme

Na početnim stranicama nastavnih jedinica nalazi se naziv lekcije i slike djece u različitim aktivnostima. Svi udžbenici imaju po 101 stranicu, a radne sveske 65 ili 67. Font teksta je Calibri, a 14pt. veličina slova. Sadržaj udžbenika je tačno prenesen u knjigu za nastavnike, a objašnjenja za nastavnike su ispisana fontom Calibri i veličinom 10, kao dodatne informacije. U ovom radu se nećemo baviti priručnikom za nastavnike, ali ćemo ponekad upoređivati sadržaj udžbenika sa radnim sveskama.

3.2. Analiza izdanja

Kroz ovo poglavlje ćemo deskriptivnom metodom i analizom sadržaja dati detaljniji opis sadržaja udžbenika. Svi udžbenici su napisani na turskom jeziku, osim rječnika na kraju udžbenika. Rječnik svakog udžbenika se sastoji od prosječno 750 riječi, koje se spominju kroz lekcije. Prilikom pisanja uputa za svaku vježbu korišten je oblik prvog lica množine konjuktivnog oblika (čitajmo, dopunimo, poslušajmo, razgovarajmo, utvrdimo, povežimo, označimo, poredajmo, ...). Vježbe su popraćene slikama, bez dodatnih informacija. Od nastavnika se očekuje da vodi i upućuje kroz cjelokupan nastavni proces, a učenici će u skladu s tim uraditi zadatke. U nastavku donosimo tabelarni prikaz tema koje se obrađuju u udžbenicima.

Tabela 3. Pregled tema po lekcijama

	HTÖ 1	HTÖ 2	HTÖ 3	HTÖ 4
1. Ünite	A-BE-CE Kelimeler	Dünyamız	Oyun	Yolculuk Nereye?
2. Ünite	Tanışalım mı?	Canım Annem	Haydi Alışverişe	Hayvanlar Âlemi
3. Ünite	Canım Ailem	Tatil	Gelecek	Hobiler
4. Ünite	Manavda	Çocuk Bayramı	Gizemli Dünyamız	Komşu Komşunun Külüne Muhtaç
5. Ünite	Arkadaşım Mirela	Damak Tadı	Bir Varmış Bir Yokmuş	Başarının Anahtarı
6. Ünite	Yaşasın Okulumuz	Eski Zamanlar	Geçmiş Olsun	Hem Okudum Hem de Yazdım

Kao što smo prethodno već spomenuli, svaki udžbenik se sastoji od šest lekcija, a mi ćemo analizirati lekcije 4 i 5 iz svakog udžbenika. Analizu ćemo predstaviti po Littlejohnovom prijedlogu za analizu, uz određene izmjene.

TABELA 4 Analiza udžbeničkog sadržaja

Udžbenik	HTÖ 1		HTÖ 2		HTÖ 3		HTÖ 4	
Broj lekcije	4	5	4	5	4	5	4	5
Ukupan broj zadataka u 4. i 5. lekciji	22	21	15	18	16	20	16	16
ŠTA SE OD UČENIKA OČEKUJE?								
Iniciranje komunikacije	12	9	4	7	11	13	8	9
Prethodno predviđen odgovor	10	12	11	11	5	7	8	7
FOKUS UDŽBENIKA								
Gramatička pravila	0	0	1	0	0	0	0	0
Značenje	21	19	11	16	15	17	13	15
Gramatička pravila i značenje	1	2	3	2	1	3	3	1
MENTALNE OPERACIJE								
Samostalan odgovor i razmišljanje	11	9	4	7	11	13	8	9
Ponuđene informacije	10	12	11	11	5	7	7	6
Kritičko razmišljanje	1	0	0	0	0	0	1	1
OBLICI RADA								
Individualan rad	15	15	10	10	10	13	11	12

U parovima/ grupama	6	3	0	5	3	2	4	3
Cijeli razred	0	3	5	3	3	5	1	1
SADRŽAJ USMJEREN NA UČENIKA								
Usmeni	8	3	3	4	0	7	6	4
Pismeni	9	15	11	12	9	12	8	10
Usmeni /pismeni	5	3		2	7	1	2	2
JEZIČKE KOMPETENCIJE								
Slušanje	1	1	4	3	1	3	2	1
Čitanje	2	7	2	3	8	8	5	6
Komunikacija	7	2	1	4	3	3	4	2
Pisanje	14	17	10	14	13	11	13	14
Usmeno izražavanje	6	6	3	4	6	3	4	5

Iz prethodne analize se vidi da je broj zadataka približno jednako raspoređen po udžbenicima. Oni se razlikuju u obimu i složenosti, i nisu jednako prilagođeni uzrastu učenika. Najviše zadataka imaju lekcije u udžbeniku za 5. i 6. razred, a najmanje za 9. razred.

Analizirane nastavne jedinice 4. i 5. u udžbenicima, pokazuju da približno polovina vježbi inicira komunikaciju, a različito podstiču samostalnost učenika.

U udžbeniku *Haydi Turkçe Öğrenelim 1* 48% vježbi inicira komunikaciju, a 52% nudi predviđen odgovor. Slično je i u udžbeniku *Haydi Turkçe Öğrenelim 4*, gdje pola vježbi inicira komunikaciju, a pola nudi prethodno predviđen odgovor. *Haydi Turkçe Öğrenelim 2* ima najmanji broj vježbi koje iniciraju komunikaciju (35%), a *Haydi Turkçe Öğrenelim 3* ima manji broj vježbi sa predviđenim odgovorom (33%) od vježbi koje iniciraju komunikaciju (67%). Ovakav odnos između zadataka, kad je riječ o očekivanjima od strane učenika, je zadovoljavajući, s obzirom na njihov uzrast. Komunikacijski pristup je najznačajniji u podučavanju jeziku.

Potiče svakodnevnu komunikaciju u razredu, potiče tačnost i ispravnost govora, potiče integraciju svih jezičkih kompetencija, potiče samostalnost učenika, te predlaže ulogu nastavnika kao pomagača i voditelja.¹¹

Što se tiče mentalnih operacija, (samostalnog odgovora, kritičkog razmišljanja) kojima se učenici trebaju koristiti, one su različito raspoređene u svim udžbenicima. U *Haydi Turkçe Öğrenelim 1 i 4* samostalan odgovor i razmišljanje i ponuđene informacije su u jednakom omjeru. U *Haydi Turkçe Öğrenelim 3* je ovaj odnos drugačiji. U većini zadataka se podstiče samostalnost i razmišljanje (67%), a manji broj nudi predviđene informacije (33%). Izuzetak od ovoga je *Haydi Turkçe Öğrenelim 2*, koji u 65% zadataka nudi predviđen ponuđen odgovor, a ostatak su odgovori za razmišljanje. Međutim, iako vježbe u zadovoljavajućoj mjeri podstiču samostalno razmišljanje kod odgovora, nedovoljno su zastupljene vježbe koje bi razvijale kritičko misljenje kod učenika, a to bi se postiglo određenim pitanjima i zadacima koje bi povećale kompetencije razumijevanja i vokabukara.¹²

U lekcijama dominiraju zadaci sa učenjem značenja, a vrlo mali broj vježbi uključuje gramatiku. Uz to, u udžbenicima uopšte ne postoji naglašavanje gramatičkih pravila, njihov naziv, objašnjenje i sl., nego nastavnik mora prepoznati gramatička pravila i objasniti.

Analiza jezičkih kompetencija je pokazala da je više vještina integrirano u svakoj vježbi, npr. slušanje i komunikacija, čitanje i pisanje, slušanje i razumijevanje, usmeno izražavanje i čitanje itd. U svakom udžbeniku najviše dominiraju vježbe pisanja, a zatim čitanja. Vježbe komunikacije i usmenog izražavanja su približno prisutne, dok su vježbe slušanja najmanje prisutne. Vježbe pisanja su najdominantnije u svakoj lekciji sva četiri udžbenika. Prema Garingeru, četiri jezičke kompetencije, kao i gramatika, su ključne, a udžbenici bi trebali uključivati zadatke koji učenicima daju priliku za vježbu i unapređenje njihovih vještina.¹³ Prema višegodišnjoj praksi, uvidjeli smo da se sve jezičke kompetencije trebaju kombinirati. Naravno, teško bi bilo sve četiri odjednom, ali u toku jednog časa treba uključiti više različitih vježbi kako bi se podstakla motiviranost i olakšalo razumijevanje i učenje jezika.

¹¹ Brown, H. Douglas & Lee, Heekyeong. (2015), *Teaching by Principle: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (New York: Pearson Education, Inc.), str.253.

¹² Ibid, str.365.

¹³ Garinger, D. (2002). *Textbook selection for the ESL classroom* (EDO-02-10). ERIC Digest. <https://www.cal.org/wp-content/uploads/2022/05/TextbookSelectionfortheESLClassroom.pdf>

Št se tiče oblika rada koji su predviđeni udžbenikom, u sva četiri udžbenika dominira individualni rad (61 do 70%), zatim slijedi rad u parovima (15 do 22%). U *Haydi Turkçe Öğrenelim 1* i *Haydi Turkçe Öğrenelim 4* u 8% zadataka je uključen cijeli razred, a u *Haydi Turkçe Öğrenelim 2* i *Haydi Turkçe Öğrenelim 3* oko 20%.

Jezičke kompetencije kod učenika bi se trebale razvijati simultano, uključujući sve faze: čitanje, pisanje, razumijevanje, komunikacija, a udžbenik je ključno sredstvo za postizanje tih ciljeva. Da bi se razvile jezičke kompetencije kod učenika, potrebno je sve navedeno koristiti istovremeno u udžbenicima. Na primjer, obrada gramatičke nastavne jedinice mora uključivati vokabular, vježbe na tekstu, komunikacijske vježbe, kako bi se kod učenika razvila sposobnost korištenja jezika. Prema tome, možemo reći da udžbenik u izučavanju stranog jezika ima mnogo značajniju funkciju od ostalih nastavnih predmeta. Strani jezik je jedini nastavni predmet u kojem su cilj učenja i sredstvo pomoću kojeg se uči, istovjetni¹⁴. U vezi s tim, analizirani udžbenici nisu dovoljno funkcionalni za samostalan rad učenika, što bi se trebalo postići većim korištenjem tekstova, objašnjenja, uključenjem gramatičkih pravila u sam udžbenik.

Što se tiče učenja vokabulara, postoji jasna razlika između udžbenika prve knjige kompleta i ostale tri. Nema dugih tekstova za čitanje, a prvi tekst se nalazi tek u petoj lekciji, predviđenoj za 6. razred osnovne škole. Od učenika se očekuje da nauče dijaloge i fraze i da ih koriste u aktivnostima. U ostalim udžbenicima broj i kompleksnost tekstova se postepeno povećava. Vježbe i aktivnosti su raspoređene po principu od jednostavnog do težeg. Učenici prvo upoznaju stvari oko sebe, uče riječi za konkretne predmete, a zatim prelaze na apstraktne pojmove. Nakon naučenih riječi, učenici sklapaju jednostavne rečenice, dijaloge, tekstove. U odnosu na ova saznanja, zaključit ćemo da je udžbenik *Haydi Turkçe Öğrenelim 1* prilagođen uzrastu učenika 5. i 6. razreda.

Udžbenik *Haydi Turkçe Öğrenelim 4* sadrži mnogo dugih tekstova. Na primjer, lekcija 4. ima tri teksta, a lekcija 5. ima pet tekstova, i svaki je popraćen istom vrstom zadataka, čime se povećava monotonost udžbenika. Tekstovi imaju previše novih riječi, pa su neprilagođeni nivou i uzrastu učenika. Više odgovaraju učenicima srednje škole.

Sa metodičkog stanovišta, bilo bi potrebno da u određenim lekcijama, gdje su duži tekstovi, budu vježbe koje bi imale fokus na razvijanju govornih kompetencija učenika.

¹⁴ Vilke, M. (1986) *Lingvistička utemeljenost metodike stranih jezika* (Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Sveučilišta u Zagrebu), str.157.

U udžbenicima se nalaze tekstovi za čitanje, pjesme, pjesmice, vježbe bojenja, zagonetke i razne igre. Igre i pjesme imaju značajno mjesto u procesu učenja jezika, posebno za razvijanje jezičkih kompetencija: čitanje, slušanje, govor i pisanje. Pojedine teme, koje su navedene u tabeli 3, i gramatička pravila se ponavljaju u svakom udžbeniku, kako bi se omogućila evaluacija naučenog gradiva.

Kroz udžbenike postoji nekoliko vrsta tekstova: informativni, legende, priče, šale, bajke, novinske vijesti, intervjui, oglasi za posao, dijalози na raznim mjestima itd. Među glavnim likovima često su životinje, čime se podstiče dječija mašta i budi motivacija za učenje. Mnoge teme se mogu realizirati praktično, kao što je učenje naziva za voće i povrće, imena životinja, nazivi boja isl., a sami učenici se mogu aktivnije uključiti u realizaciju časa. Ovo, naravno, zavisi od nastavnikovih aktivnosti, a ne od sadržaja udžbenika.

U udžbenicima ne postoji spisak ili tabela gramatičkih tema koje se planiraju obraditi, niti su gramatička pravila naglašena ili objašnjena, nigdje ne stoji naziv za bilo koje pravilo. Ova pravila učenici ne mogu samostalno prepoznati, već ih nastavnici moraju prethodno objasniti. Ova pravila se usvajaju kroz sadržaj vježbi, dijaloga i tekstova. U priručnicima za nastavnike, dat je prijedlog kako da nastavnici objasne gramatička pravila učenicima. U nastavku ćemo tabelom predstaviti obrasce, strukture i gramatičke oblike u udžbenicima.

TABELA 5. *Skup obrazaca, struktura i gramatika*

HTÖ 1	HTÖ 2	HTÖ 3	HTÖ 4
• Abece ile kelime öğretimi	• Şimdiki Zaman Fiil/İsim Cümleleri	• “İle” Bağlacı ve Edatının Kullanımları	• Duyulan Geçmiş Zaman Fiil/İsim Cümleleri
• Tanışma	• Hava Durumu	• -ki eki/-deki kullanımı	• -madan önce -dıktan sonra
• Selamlaşma ve ayrılma ifadeleri günaydın, iyi akşamlar, hoşça kal vb. • Bu/Şu/O Ne/Kim?	• Hayvanlar Evcil/Yabani hayvanlar • İsim Tamlaması Belirtili/Belirtisiz	• Giyisiler • Niçin? Çünkü... • Bu yüzden Sebeup-Sonuç Cümleleri	• Kalıp ifade öğretimi Hayırlı yolculuklar, Yolun açık olsun, Su gibi git su

<ul style="list-style-type: none"> • Burası/Şurası/Orası Neresi? • İyelik Ekleri Ünlü Düşmesi Ünsüz Yumuşaması • Vücudumuz 	<ul style="list-style-type: none"> • Hâl Ekleri (Yönelme, Bulunma, Ayrılma, Belirtme) Ünsüz yumuşaması (KeTÇaP) 	<ul style="list-style-type: none"> • Gelecek Zaman Fiil/İsim Cümleleri -den önce/ -den sonra • -e gibi/-e kadar Kıyaslama 	<p>gibi gel, güle güle git güle güle gel.</p> <ul style="list-style-type: none"> • -erek/-arak • -a –a (koşa koşa) • Geniş Zaman Fiil/İsim Cümleleri • Renkler
<ul style="list-style-type: none"> • -imek Fiili Şimdiki Zaman Biçimi Meslekler Sıfatlar • Sayılar/Çokluk Eki Sıra sayı sıfatları Meyveler/Sebzeler 	<ul style="list-style-type: none"> • Yönler (kuzey, güney, doğu, batı vb.) • -mek/-mak iste Adres Tarifi 	<ul style="list-style-type: none"> • Duyulan Geçmiş Zaman Fiil/İsim Cümleleri • Trafik işaretleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Sıklık Zarfları Her zaman/bazen/ara sıra/ hiçbir zaman/hiç/asla • Yeterlik Fiili (-ebil-)
<ul style="list-style-type: none"> • Günler, Aylar ve Mevsimler • Ülkeler, Milliyetler ve Diller • Ölçü Birimleri Litre/kilo/paket/tane/kutu/kalıp/dilim 	<ul style="list-style-type: none"> • -den önce -den sonra • Saat Kaç/Kaçta? • -e kadar • -lı, -sız ve –lık Ekleri • Emir ve İstek Kipleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalıp ifade öğretimi Hayırlı olsun, güle güle kullan, sıhhatler olsun, tebrik ederim, başın sağ olsun. 	<ul style="list-style-type: none"> • -ca/-ce Ekinin Kullanımı (büyükçe, ailece, sessizce, yavaşça) • Bence, Bana Göre Fikir belirten ifadelerin Kullanımı
<ul style="list-style-type: none"> • Bulunma Durumu (-de/-da) • Var - Yok • “İle” Bağlacı ve Edatının Kullanımları 	<ul style="list-style-type: none"> • -den daha, en Karşılaştırma ve Üstünlük Yapıları • Görülen Geçmiş Zaman • Fiil/İsim Cümleleri • -(y)ken 		<ul style="list-style-type: none"> • Hem ... Hem ... • Ya ... Ya ... • İster ... İster ... • Ne ... Ne ... • Belki ... Belki ...

U udžbeniku *Haydi Türkçe Öğrenelim 1*, u prvoj lekciji nema gramatičkih pravila, samo su vježbe abecede, pozdrava i upoznavanja, to je prvi susret učenika sa turskim jezikom.

U drugoj lekciji kroz vježbu *Pročitajmo-dopunimo* učenici se susreću sa pokaznim zamjenicama (dvije vježbe). U istoj lekciji, u vježbi *Utvrdimo*, učenici imaju zadatak da prepoznaju imperativ (dvije vježbe). Imperativ se više ne spominje u lekcijama za 5. razred. Pored ovih gramatičkih vježbi, u drugoj lekciji se nalaze: upitne, pokazne zamjenice (dvije vježbe *Pročitajmo, dopunimo*), pluralni oblici u pozdravima (4 vježbe *Povežimo, razgovarajmo, dopunimo i poslušajmo*).

Zatim, u trećoj lekciji se ponavljaju pokazne zamjenice, kroz dvije vježbe *Utvrdimo i dopunimo*.

U istoj lekciji, učenici se upoznavaju sa novim gramatičkim pravilom, sufiksi množine *lar/ler* (tri vježbe *utvrdimo, dopunimo i napišimo*), lični nastavci na prezent pomoćnog glagola *imek* (tri vježbe *Utvrdimo, povežimo i pročitajmo*), prisvojne zamjenice (četiri vježbe *pročitajmo, poslušajmo i dopunimo*), palatalizacija (dvije vježbe *dopunimo*). U četvrtoj lekciji zastupljena su sljedeća gramatička pravila: glavni i redni brojevi (četiri vježbe za glavne brojeve *Utvrdimo, povežimo i dopunimo*), pet vježbi za redne brojeve (četiri vježbe dijaloga, i jedna *povežimo*). Predikativi *var/yok* (dvije vježbe *utvrdimo, razgovarajmo, označimo, napišimo*), upitne zamjenice *kaç, hangi, kaçınıcı* (pet vježbi *dopunimo, razgovarajmo, utvrdimo, označimo*). Vokalna sinkopa (dvije vježbe *utvrdimo i napišimo*), pridjevi (jedna vježba *utvrdimo*).

Peta i šesta lekcija se obrađuju u šestom razredu. Učenici usvajaju sljedeća gramatička pravila: predikativi *var/yok*, sufiksi za tvorbu pridjeva i imenica *lı, li, lu, lü/ce, ca, çe, ça*, lokativ *de, da*, instrumental *la, le/ile*, imenički atributi za mjeru i lični nastavci za upitni oblik prezenta.

Osim ovih gramatičkih pravila koja se usvajaju kroz vježbe, sljedeća pravila su obuhvaćena nastavnim planom i programom za šesti razred, ali ih nema u udžbeniku *Haydi Türkçe Öğrenelim 1*: imenska negacija na *değil*, prilozi, imperativ afirmativna paradigma, sadašnje vrijeme. Nastavnici vježbe pripremaju iz drugih izvora, gramatičkih priručnika. Ova pravila su zastupljena tek u udžbenicima za starije razrede, što znači da udžbenici ne prate u potpunosti plan i program. Kao što je navedeno u tabeli, u udžbeniku *Haydi Türkçe Öğrenelim 2* učenici usvajaju sljedeća gramatička pravila: ponavlja se sadašnje vrijeme iz šestog razreda (vježbe *utvrdimo, dopunimo* - dat je osnovni oblik glagola, a učenici pišu nastavak za sadašnji oblik, *povežimo*- povezati dio rečenice za datim predikatom, kroz vježbe čitanja je također zastupljeno sadašnje vrijeme).

Sljedeći su padeži, gdje su navedena pitanja i nastavci za padeže, ali nigdje se ne navodi naziv padeža. Cijela druga lekcija je ispunjena vježbama za padeže (vježba *čitajmo*- obrada teksta, *utvrdimo*- kroz postavljena pitanja učenici uče o kojim se padežima radi, vježbe *povežimo*-imenicu povezati sa glagolom u sadašnjem vremenu, *napišimo*- data su pitanja, a učenici daju odgovor koristeći odgovarajući padež, *dopunimo*- na imenicu dodati odgovarajući nastavak za padež...)

Genitivne veze se spominju u trećoj lekciji (vježbe *čitajmo*, *utvrdimo*, *povežimo*, *dopunimo*, *poslušajmo*...) Glagolske imenice *mak/mek* su date (kroz vježbe dijaloga, obradu novog teksta i zadatak da učenici napišu šta žele biti u budućnosti, na osnovu datih glagola i slika učenici trebaju sklopiti rečenicu...). Postpozicije koje zahtijevaju ablativ *önce /sonra*, date su kroz dvije vježbe, gdje učenici na osnovu rečenica trebaju prepoznati oblik, ili od ponuđenih riječi sklopiti rečenicu. Gramatička pravila koja se nalaze u ostatku udžbenika *Haydi Türkçe Öğrenelim 2* su:

postpozicija *kadar* koja zahtijeva dativ, denominalni sufiksi za tvorbu pridjeva, imenica *lı, li, lu, lü/sız, siz, suz, süz/lık, lik, luk, lük*, imperativ i optativ (sa svim oblicima), relativna komparacija *daha, den, en*, prošlo vrijeme na *di*, gerund pomoćnog glagola *-ken*. Svi ovi oblici se obrađuju kroz vježbe kao što smo prethodno predstavili.

Udžbenici *Haydi Türkçe Öğrenelim 3 i 4* su bogatiji tekstovima, koji imaju cilj razvijanje vokabulara, razumijevanja, pisanja, prevođenja, konverzacije, slušanja. Vježbe koje se nalaze u ovim udžbenicima su vezane za tekstove: *napišimo*, *pročitajmo*, *odgovorimo*, *razgovarajmo*, *dopunimo*, *poslušajmo*, *objasnimo*. Prema ovim zadacima, od učenika se traži razumijevanje, veće poznavanje vokabulara, primjena i prepoznavanje gramatičkih oblika kroz tekstove i vježbe. Od učenika se traži da samostalno pišu sastave, prevode tekstove i pravilno koriste rječnik. O temama koje se obrađuju u tekstovima i zadacima koji se traže od učenika, ćemo detaljnije pisati u sljedećem poglavlju.

Gramatička pravila koja se nalaze u udžbeniku *Haydi Türkçe Öğrenelim 3* su: veznik *ile* i njegova upotreba (pet vježbi sa zadatkom *dopunimo*), sufiks *ki* i upotreba (četiri vježbe sa zadatkom *dopunimo*), veznički prilozi *bu yüzden, çünkü, bu nedenle, bu sebeple* (dvije vježbe *utvrdimo-dopunimo*, jedna vježba *napišimo*), buduće vrijeme i njegova tvorba (tekst sa budućim vremenom i vježba *poslušajmo*- učenici slušaju razgovor u kojem je zastupljeno buduće vrijeme, vježbe sa pisanjem plana za učenike), postpozicije koje zahtijevaju dativ i ablativ (jedna vježba *utvrdimo*-kroz čitanje rečenica učenici prepoznaju postpozicije koje zahtijevaju oblik dativ i ablativ), postpozicije *kadar i gibi* (vježbe *utvrdimo i dopunimo*- učenici čitaju i pišu rečenice koristeći ovaj

gramatički oblik), i perfekt na *miş* (uz prethodno objašnjeno vrijeme, učenici čitaju tekst i odgovaraju na pitanja, vježbe *utvrdimo*- sa dijalozima, pjesmica *poslušajmo i dopunimo*- učenici slušaju pjesmicu i unose odgovarajuće nastavke, vježba *razvrstajmo*- učenici smještaju glagole u praznine koje su ostavljene u rečenicama). Ovo gramatičko pravilo se proteže kroz vježbe pete i šeste lekcije.

Udžbenik *Haydi Türkçe Öğrenelim 4* u prvoj lekciji sadrži tekstove i vježbe kroz koje učenici ponavljaju i utvrđuju gramatički oblik perfekt ma *miş*, koji su već naučili kroz prethodni udžbenik. Vježbe od učenika zahtijevaju samostalno razumijevanje i komuniciranje na turskom jeziku. Ovim se kod učenika starije dobi razvijaju veće kompetencije samostalnog korištenja jezika.

Dalje se u udžbeniku nalaze sljedeća gramatička pravila: gramatički oblik kvazi gerund *madan/meden önce* (vježba *utvrdimo* - ponavljanje datog oblika kroz rečenice), gerundi *arak/erek a/y ... a/ya* (u drugoj lekciji, u vježbama *utvrdimo*, *dopunimo*, *napišimo* i u određenim tekstovima), prezent na *r* (u trećoj lekciji udžbenika, kroz tekstove, dijaloge i vježbe: *pročitajmo*, *napišimo*, *razvrstajmo*, *utvrdimo* - učenici koriste sva tri oblika prezenta na *r*), frekventni prilozi *Her zaman, asla...* (vježbe *razgovarajmo*, *dopunimo*, *utvrdimo*, *odgovorimo* – učenici pišu svoje navike koristeći frekventne priloge, razvrstavaju ih u zadane rečenice, odabiru jedan od ponuđenih priloga i pravilno ga upotrebljavaju u rečenici), tvorba sufiksa *ce, ca* (vježbe *utvrdimo*, *razvrstajmo*, *označimo* – učenici kroz čitanje datih rečenica ponavljaju sufikse i razvijaju sposobnost pravilnog čitanja, razumijevanja i pisanja), relativ-ekvativ *bence,sence...* (vježba *napišimo* – učenici trebaju prepoznati oblik kroz rečenice i samostalno napisati rečenice u kojima će koristiti dati oblik), posibilitiv *abil, ebil* (vježbe *dopunimo* – učenici samostalno pišu rečenice, gdje su im prethodnodate određene riječi, vježba *povežimo* – učenici povezuju rečenice sa slikama, vježbe *odgovorimo*), prilozi *hem ... hem/ ya ... ya* (u šestoj lekciji učenici ponavljaju ove oblike kroz različite vježbe i tekstove).

Ovi udžbenici imaju za cilj usvajanje jezika, a ne podučavanje jeziku. Kroz sadržaj tekstova, zanimljive i edukativne teme, raznolike vježbe, dijaloge, koji su prilagođeni uzrastu, nivou znanja, učenici razvijaju sve kompetencije kod učenja jezika. Učenici uče jezik, a ne o jeziku, što potvrđuje izostavljanje teorije gramatike iz udžbenika. Vještinu slušanja, govora, čitanja i pisanja, treba učiti u prvom koraku osnovnog obrazovanja u nastavi, a djecu uvesti u magični svijet knjige.¹⁵

¹⁵ *ibid.*, 69.

Očekivana postignuća učenika data su u priručniku za nastavnike. U sljedećoj tabeli ćemo predstaviti ishode učenja prema vještinama učenika (slušanje, čitanje, komunikacija, usmeno izražavanje i pisanje)

Tabela 5 *Ishodi učenja u odnosu na jezičke vještine*¹⁶

1. Slušanje
Može razumjeti kada se govori veoma sporo I jasno o ličnim stvarima I kada mu se daje dovoljno vremena da shvati značenje
Može razumjeti jasna I jednostavna uputstva
Može razumjeti osnovne riječi I izraze uključujući porodične I rodbinske odnose
Može razumjeti brojeve I cijene
Može razumjeti svakodnevne razgovore ako govornik govori jasno, polahko I direktno
Može razumjeti osnovne koncepte društvenog i fizičkog okruženja
Može razumjeti jednostavne svakodnevne razgovore kada se ponavljaju
Može razumjeti kratke tekstove za slušanje kao što je vremenska prognoza
2. Čitanje
Može razumjeti informacije o ljudima I mjestima o kojima čita
Razumije kratke upute u tekstovima
Razumije riječi koje se odnose na osobine ljudi
izrazima Može razumjeti obrasce koji se koriste u kupovini
Može razumjeti jednostavne tekstove sa numeričkim izrazima
Može razumjeti jednostavne opise vremena
Može razumjeti kratka I jednostavna pisana uputstva
Može razumjeti tekstove o svakodnevnom životu
3. Razgovor
U razgovoru se može jednostavno izraziti kada druga osoba polahko ponavlja ono što je rečeno I pomaže mu da izrazi ono što želi da kaže
Učenik može izraziti osnovnu komunikaciju kao postavljanje pitanja i pozdrava
Može predstaviti sebe ili druge

¹⁶ ibid., 71., 72.

Može postaviti jednostavna pitanja o poznatim živim i neživim stvarima i svakodnevnim temama i može odgovoriti na pitanja o njima
Može pitati ljude o mjestu u kojem žive, ljudima koje poznaju I objektima koje posjeduju. Može odgovoriti na takva pitanja kada se postavljaju polahko I jasno
Može obaviti jednostavnu kupovinu, koristeći se znkovima I izrazima lica
Može koristiti izraze brojeva, količine ili cijene
Može na odgovarajući način koristiti vremenske izraze u svom govoru
4. Usmeno izražavanje
Može pravilno ponoviti ono što čuje
Može koristiti pozdrave I oproštajne fraze
Može predstaviti sebe I druge s osnovnim I jednostavnim obrascima
Učenik može opisati okruženje u kojem živi
Može dati informacije o svojoj porodici
5. Pisanje
Može se predstaviti koristeći osnovne pozdrave, zahtjeve ili zahvale
Može dati osnovne informacije o porodici u jednostavnim rečenicama
Može opisati osobine ljudi ili predmeta u jednostavnim rečenicama
Može objasniti jednostavne situacije i događaje u osnovnim vremenskim izrazima
Može popuniti obrasce sa ličnim podacima

4. UDŽBENICI ZA SREDNJU ŠKOLU

4.1. Analiza dizajna

Za srednju školu ne postoje udžbenici namijenjeni učenicima u školi, već se u tu svrhu koriste *Yedi İklim Türkçe* udžbenici, koji su namijenjeni za kurseve u centrima Yunus Emre Instituta. Ovi setovi se koriste u nastavi u kulturnim centrima, na odsjecima za turski jezik i književnost sa kojim je ostvarena saradnja i u centrima za učenje turskog jezika u Turskoj. Izdati su setovi za različite nivoje učenja A1, A2, B1, B2, C1, C2, a mogu se pronaći u pdf formatu na naznačenoj stranici.¹⁷

U srednjim školama u Bosni i Hercegovini se koriste udžbenici za A1, A2 i B1 nivo učenja turskog jezika. Svaki udžbenik se sastoji od osam lekcija. Za učenike koji tek počinju učiti turski jezik, u prvom i drugom razredu srednje škole se koriste *Seviyesi A1* udžbenici, na način da četiri lekcije rade u prvom, a četiri u drugom razredu. Ovi učenici u trećem i četvrtom razredu koriste udžbenik *Seviyesi A2*. Ovaj princip je u svim srednjim školama isti, neovisno o vrsti škole i stepenu obrazovanja. Učenici koji su u osnovnoj školi učili turski jezik, u prvom razredu srednje škole koriste *Seviyesi A2*, za prvi i drugi razred, te *Seviyesi B1* za treći i četvrti razred.

Tabela 6 Pregled udžbenika po razredima škole

1.Sınıf 2. Sınıf	Yedi İklim Türkçe Seviyesi A1	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A1 Seviyesi
1.Sınıf 2.Sınıf	Yedi İklim Türkçe Seviyesi A2	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	A2 Seviyesi
3. Sınıf 4. Sınıf	Yedi İklim Türkçe Seviyesi B1	Ders Kitabı	Çalışma Kitabı	Dinleme Kaydı	Öğretmen Kitabı	B1 Seviyesi

Uz ove udžbenike, izdate su radne sveske, priručnici za nastavnike, knjižice i CD-ovi sa audio lekcijama. Udžbenici su vrlo kvalitetno urađeni, sa jasnim objašnjenjima, pravilno i jasno raspoređenim temama i vježbama.

¹⁷ Yunus Emre Institüsü Türkiye
<https://www.yee.org.tr/tr/yayinlar/dersmateryalleri/yedi-iklim-turkce?page=1>

Udžbenici su štampani na dimenzijama 20x29 sa kartonskim omotom. Korišteni papir je bijel, mat i gladak, stranice nisu premazane i sjajne, tako da učenici mogu nesmetano pisati i bilježiti. Naslovne stranice su neupečatljive, ali crteži nagovještavaju neke od turskih kulturnih elemenata, pa bude osjećaj radoznalosti.

Vježbe ravnomjerno podstiču razvoj jezičkih kompetencija: gramatike, slušanja, čitanja, razgovora i pisanja. Sve ove osobine udžbenika su jasno vidljive samim uvidom u sadržaj udžbenika, koji vrlo jasno i numerički precizno, oslikava cijeli udžbenik.

Svaka lekcija je podijeljena na tri dijela (A, B, C), a svaki dio prati različit sadržaj. Na primjer, prva lekcija A2 Seviyesi *Zaman mekan* ima tri dijela koja su povezana sa vremenom: A) *Geçmiş, Şimdi, Gelecek* B) *Zaman planlaması* C) *Farklı, Şehirler, Farklı Hayatlar*. Ove teme su prožete kroz vježbe gramatike, slušanja, čitanja, razgovora i pisanja, a sve je jasno naznačeno u sadržaju kroz naslove: *Dil Bilgisi, Dinleme, Okuma, Konuşma, Yazma*. Pregled sadržaja udžbenika i tema donosimo u tabeli ispod.

Tabela 7 Pregled tema po poglavljima

	Yedi İklim Türkçe Seviyesi A1	Yedi İklim Türkçe Seviyesi A2	Yedi İklim Türkçe Seviyesi B1
1. Ünite	Tanışma	Zaman mekan	Haber ver mi?
2. Ünite	Ailemiz	Sağlıklı yaşam	Yorumlar ve görüşler
3. Ünite	Günlük hayat	Sosyal etkinlikler	Eğitim
4. Ünite	Çevremiz	Güzel ülkem	Gelin tanış olalım
5. Ünite	Meslekler	Üretimden tüketime	Engelleri kaldıralım
6. Ünite	Ulaşım	Duygular	Kurgu
7. Ünite	İletişim	Teknoloji ve iletişim	Kutlama
8. Ünite	Tatil	İnsan ve toplum	Ömür dediğin

Svaki udžbenik je prožet temama iz svakodnevnog života, društvenog okruženja, općih interesovanja i zabave, zatim, temama koje podstiču kritičko razmišljanje, osjećaje i stavove. Turska kultura i tradicija je prožeta kroz tekstove, a učenicima se ostavlja prostor za samostalno izražavanje o svom okruženju i kulturi.

U prvom nivou A1 obrađuju se jednostavnije teme kojima se lakše usvaja vokabular i uče jednostavnija gramatička pravila. U udžbeniku Seviyesi A2 obrađuju se složenije teme, kao što su

vrijeme, prostor, zdrav život, društveni događaji, emocije, tehnologija i komunikacija, itd. Od učenika se traži isticanje vlastitog mišljenja, samostalnost. O samim vježbama će biti riječi u nastavku. Naslovi tema u trećem udžbeniku, Seviyesi B1, govore o većem nivou učenja jezika, za koje je potreban veći vokabular, poznavanje gramatike: komentari i mišljenja, obrazovanje, fikcija, proslava, šta je za tebe život i sl.

4.2. Analiza sadržaja

Postoji velika razlika u izgledu udžbenika za osnovnu i srednju školu. Na prvom mjestu se vidi da je šira publika, ali i dobna granica kojoj su namijenjeni *Yedi İklim Türkçe* udžbenici. Veći je akcent na samostalnosti koja se od učenika očekuje, ali i zanimanje za njihovo kritičko mišljenje. Ova razlika će nam pomoći objektivnijem sagledavanju oba seta udžbenika. Iako su oni za osnovnu školu zadovoljavajući i ispunjavaju svoju svrhu, ipak će nam udžbenici *Yedi İklim Türkçe* dati veću mogućnost za prijedlog udžbenika koji će biti još praktičniji za osnovnu školu.

Svaka lekcija je urađena po istom principu. Sve lekcije počinju uvodom koji se sastoji od slika i 3 pitanja. Uvod je istaknut na početku lekcije, posebno obojen i slikovit, pa se samim uvidom u slike može shvatiti tema lekcije. Time se učenik uvodi u temu putem razgovora, koristeći se stečenim znanjima, iskustvima, stavovima i sl. Na kraju svake lekcije se nalazi test sa pitanjima iz pređene lekcije, a učenik samostalno može provjeriti svoje znanje. Na posljednjoj stranici nastavne cjeline nalazi se anketa pod nazivom Analiziraj sebe. Ponuđene su tvrdnje gdje se samostalno određuje stepen naučenog u vidu 3 emotikona (usvojeno, djelimično usvojeno, nije usvojeno). Ovo ćemo posebno istaknuti kao prednost i lijep primjer udžbenika, jer je svakom učeniku ostavljena mogućnost samoevaluacije. U nastavku predstavljamo analizu sadržaja udžbenika kroz tabelu.

Tabela 8 Analiza udžbeničkog sadržaja za srednju školu

Udžbenik	Yedi İklim Türkçe Seviyesi A1		Yedi İklim Türkçe Seviyesi A2		Yedi İklim Türkçe Seviyesi B1	
Broj lekcije	2	6	2	6	2	6
Ukupan broj zadataka u . 2. i 6. lekciji	31	26	31	25	31	28

ŠTA SE OD UČENIKA OČEKUJE?						
Iniciranje komunikacije	23	20	22	18	22	18
Prethodno predviđen odgovor	8	6	9	7	9	10
FOKUS UDŽBENIKA						
Gramatička pravila	0	1	3	0	1	2
Značenje	19	21	24	22	24	24
Gramatička pravila i značenje	14	4	4	3	6	2
MENTALNE OPERACIJE						
Samostalan odgovor i razmišljanje	23	20	22	18	22	18
Ponuđene informacije	8	6	9	7	9	10
Kritičko razmišljanje	23	20	22	18	22	18
OBLICI RADA						
Individualan rad	20	19	14	15	23	15
U parovima/ grupama	6	3	6	3	4	5
Cijeli razred	5	6	11	7	4	8
SADRŽAJ USMJEREN NA UČENIKA						
Usmeni	6	5	7	9	10	6
Pismeni	19	16	14	13	15	11

Usmeni /pismeni	6	5	10	3	6	11
JEZIČKE KOMPETENCIJE						
Slušanje	4	4	5	2	5	5
Čitanje	9	7	11	8	12	10
Komunikacija	14	13	16	10	12	18
Pisanje	11	14	21	16	19	21
Usmeno izražavanje	12	16	16	10	12	18

Iz sva tri udžbenika koja se koriste u srednjoj školi, odabrali smo po dvije lekcije, 2. i 6. lekciju. Prema broju zadataka, vidljiva je ravnoteža u svakom udžbeniku: lekcija broj 2 u svakom udžbeniku ima po 31 zadatak, a šesta od 25 do 28 zadataka. Kroz cijeli udžbenik je upečatljiv ovakav sklad između broja, vrste zadataka, metode podučavanja. U drugoj lekciji svakog udžbenika 21% do 25% zadataka u ima prethodno predviđen odgovor, dok je 75% do 80% zadataka usmjereno na iniciranje komunikacije. U šestoj lekciji je isti takav odnos između svih udžbenika. Na temelju ličnog iskustva u nastavi, smatramo da je ovaj odnos odličan, jer se razvijaju sve jezičke kompetencije kod učenika.

Fokus udžbenika je na razvijanju vokabulara, a ne učenju gramatike. U 70% do 80 % analiziranih zadataka u udžbeniku ima fokus na značenju jezika, odnosno vokabularu. Ostatak je gramatika, bilo u vidu izdvojenih objašnjenja ili u okviru značenja. Gramatika je prožeta kroz svaku lekciju i učenicima je omogućeno njeno razumijevanje u samom udžbeniku, bez potrebe za intervencijom nastavnika, što je slučaj sa udžbenicima za osnovnu školu. Ovaj omjer je veoma pozitivan, jer udžbenik i treba da bude pomoćno sredstvo u nastavi, koje učenik može samostalno koristiti, kako bi bio u mogućnosti samostalno steći jezičke kompetencije.¹⁸

Udžbenici koji se koriste u srednjoj školi imaju drugačiji odnos prema razvoju mentalnih kompetencija učenika, od onih za osnovnu školu. Od 56 do 59 analiziranih zadataka po svakom udžbeniku, došli smo do saznanja da je u prvom udžbeniku samo 24% zadataka koji imaju prethodno ponuđen odgovor, u drugom udžbeniku 29%, a u trećem 32%. Ostali zadaci su usmjereni na razvoj kritičkog razmišljanja i samostalnog odgovora. Ovo ukazuje na veći nivo

¹⁸ Brown, H. Douglas & Lee, Heekyeong. (2015), Teaching by Principle: An Interactive Approach to Language Pedagogy (New York: Pearson Education, Inc.), str.365.

razvoja samostalnih jezičkih kompetencija i razvoja većeg nivoa vokabulara kod učenika. “Poučavanje vještinama kritičkog mišljenja najefikasnije je i najprirodnije posredno, poučavanjem određenog sadržaja u procesu obrazovanja.”¹⁹

Pragmatičnost udžbenika i realizacija nastavnih časova u školama u odnosu na sadržaj udžbenika, je posebna tema za istraživanje, a mi ćemo ovdje samo konstatovati prednosti i nedostatke udžbenika u odnosu na analizu sadržaja.

Analizirani udžbenici za srednju školu su pokazali visok nivo sadržajnosti, zanimljivih i slikovitih vježbi, tekstova iz svakodnevnog života. Veoma je bitno kada se učenik može poistovijetiti sa sadržajem, kritički ili na osnovu iskustva. Vježbe u udžbenicima razvijaju više jezičkih kompetencija u isto vrijeme, što govori o sadržajnosti i obuhvatnosti.

Analiza sadržaja je pokazala da više od pola vježbi u isto vrijeme razvija dvije ili više kompetencija. Na jednom nastavnom času je moguće razvijati 2 do 3 kompetencije istovremeno, a ne sve odjednom, i potrebno ih je kombinirati svaki čas. Kroz ove aktivnosti, učenici će biti uključeni u dinamičan nastavni proces. Na primjer, kroz čitanje tekstova i rad vježbi, djeca se mogu uključiti kroz glumu, određene radionice (novinarske, voditeljske i sl), na zabavan i zanimljiv način, učenje će biti uspješno.

Oblici rada su u većini zadataka individualni: u udžbeniku *Yedi İklim Türkçe Seviyesi A1* 68% zadataka, *Yedi İklim Türkçe Seviyesi A2* 51%, *Yedi İklim Türkçe Seviyesi B1* 64% analiziranih zadataka. Ostali zadaci su predviđeni za rad u paru ili grupi.

U svim analiziranim udžbenicima, sadržaj koji je usmjeren na učenika većinom zavisi o pisanim sadržajima. Odgovor koji se očekuje od učenika je u *Yedi İklim Türkçe Seviyesi A1* u 61% zadataka je pismeni, u *Yedi İklim Türkçe Seviyesi A2* je 48% i *B1* 44%. Naglasak prvog udžbenika treba da bude većinom u pisanom odgovoru, jer se učenici uglavnom prvi put susreću sa turskim jezikom. Za usmene odgovore i razgovor je potreban veći vokabular. Međutim, u druga dva udžbenika se vidi veće očekivanje na usmenom odgovoru ili kombinaciji pismenog i usmenog, što je još jedna od pozitivnih karakteristika ovog seta.

Nastavnici, kao kreatori nastavnih časova, se često ne mogu osloniti na sadržaj udžbenika niti ih pratiti, nego se duže moraju zadržavati na određenim lekcijama. U našoj praksi se pokazalo da od

¹⁹ Fond otvoreno društvo BiH i proMENTE socijalna istraživanje (2017.) *OBRAZOVANJE U BiH: ČEMU (NE) UČIMO DJECU? Analiza sadržaja udžbenika nacionalne grupe predmeta u osnovnim školama*, Andrea S... (et al.) (Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH), 17.

nivoa stečenog znanja učenika zavisi da li se zadaci mogu prilagoditi cijelom razredu. Također, upućenost na nastavnika kroz zadatke, individualnost učenika u radu, će zavisiti od ranije stečenog znanja.

Iz prethodne analize i dosadašnje prakse, možemo zaključiti da je set za srednju školu veoma dobro metodološki koncipiran, te da se može uzeti kao primjer i uzorak po kojem će se napisati kvalitetniji udžbenik za osnovnu školu. Ovaj prijedlog dajemo iz razloga što se udžbenici za osnovnu školu koriste već deset godina, neki su sadržaji izašli iz trenda, a potrebe reforme nastave zajedno sa udžbenicima su postale nužne. Također, da bi se izbjegla konfuznost oko korištenja setova za kurseve, potrebno je raditi na izdavanju udžbenika namijenjenih isključivo za srednju školu. Na ovaj način se unapređuje učenje turskog jezika u Bosni i Hercegovini, s obzirom da je turski jezik historijski element obrazovnog sistema naše države. Time ova odgovornost postaje još veća, kako bi se očuvao kontinuitet i sačuvala praksa učenja turskog jezika u školama u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem ove teme došli smo do brojnih izvora za literaturu, te možemo zaključiti da je ova tema veoma aktuelna u našim susjednim zemljama i da je potrebno da se aktualizira na naučno-istraživačkom nivou i u Bosni i Hercegovini. Kroz vrijeme, udžbenici su mijenjali oblik, strukturu i funkciju, međutim njihovo istraživanje i postavljanje na razinu naučno-istraživačke prakse je dosta zanemarena, pogotovo u segmentu turskog jezika. U Bosni i Hercegovini tema analize udžbenika turskog jezika nije nikako istraživana.

Da bi se odmaklo od gramatičko-prijevodne forme podučavanja jezika, udžbenici se ne fokusiraju isključivo na formu i pravila jezika, te je izostavljeno gramatičko objašnjenje u udžbenicima za osnovnu školu. Ova forma se stavlja u drugi plan kako bi se postigla suština učenja jezika, razvile sve četiri kompetencije učenja jezika, te razvila samostalnost kod učenika. Međutim, bez forme, učenici ne mogu samostalno shvatiti suštinu, što umanjuje funkcionalnost udžbenika. Na osnovu našeg iskustva, moguće rješenje bi bilo uključivanje gramatičkih pravila unutar lekcija, a detaljna objašnjenja staviti u posebno poglavlje na kraju udžbenika.

Udžbenici za srednju školu, koji su namijenjeni za kurseve, imaju gramatičko objašnjenje, jer imaju za cilj mogućnost samostalne upotrebe.

Iako upoređivanje sedam analiziranih udžbenika nema funkcionalnu svrhu, to je ipak potrebno kako bi se izdvojile pozitivne i negativne karakteristike, koje se mogu upotrijebiti za prijedlog udžbenika u budućnosti. Analizirani udžbenici *Haydi Türkçe Öğrenelim* imaju najviše zadataka pisanja i slušanja, dok ne podstiču samostalno uključivanje učenika u razgovor niti kritičko razmišljanje, a vježbe uglavnom uključuju predviđene odgovore. Veoma je teško koristiti udžbenike bez pomoći nastavnika, čak i ponavljati ili učiti lekcije.

U nedostatku funkcionalnijeg udžbenika, velika je odgovornost nastavnika na korištenju dodatnih nastavnih materijala, kako bi se postigao cilj usvajanja gradiva, jer je učenicima nemoguće samostalno naučiti propušteno gradivo, ili ono što nisu dobro upratili na času. Nakon analize udžbenika za osnovnu školu primjećujemo potrebu da se uključi veći broj tema iz svakodnevnog života, kao i dijalozi i vježbe za grupni rad učenika. Tako bi se učenici praktično pripremili za određene situacije: na aerodromu, u marketu, na pijaci, na ulici, u banci...

Međutim, analizom *Yedi İklim Türkçe* udžbenika, došli smo do drugačijih podataka od onih u *Haydi Türkçe Öğrenelim* udžbenicima. Namjena široj publici ovaj set čini reprezentativnijim u dizajnu, ali i analizi sadržaja.

Teme koje se obrađuju u tekstovima imaju svoju praktičnu primjenu, tiču se svakodnevnih životnih situacija, kao što su: razgovor za posao, uvjeti u obrazovanju, društveni mediji, ljudska prava, muzika, književnost, kuhanje, putovanje... Zadaci uključuju razvoj svih jezičkih kompetencija istovremeno, podstiču individualni rad učenika i razvoj kritičkih sposobnosti. *Yedi İklim Türkçe* udžbenici sadrže zadatke koji podstiču komunikaciju, interakciju i samostalnost učenika. Najviše se podstiče kompetencija pisanja, kao i u Haydi Türkçe Öğrenelim udžbenicima, a skoro jednako je zastupljena komunikacija i čitanje. Slušanje je najmanje zastupljeno u oba seta. Fokus svih analiziranih udžbenika je na individualnom radu, pismenim odgovorima.

U nedostatku većeg izbora udžbenika, nastavnik u svojoj praksi mora koristiti druge materijale, imajući u vidu potrebe učenika, situaciju u učionici i nove pristupe u podučavanju jezika.

Udžbenici analizirani u ovom radu su jedini dostupni udžbenici u državnim školama u Bosni i Hercegovini, odobreni od strane Ministarstva. Mogućnost izbora udžbenika bi proširila i obogatila rad u nastavnom procesu, kao i podstakla unapređivanje istog.

Udžbenici imaju veliki značaj u podučavanju turskom jeziku u školama, pored nastavničkog angažmana. Od nastavnika i učenika, ovisi koliko će im udžbenik biti koristan, kao i kvaliteta i primjenjivost udžbenika u nastavnoj praksi.

Kako bi se unaprijedio ovaj veoma bitni segment u obrazovanju, potrebno je izvršiti saradnju univerziteta i nižih obrazovnih nivoa, formirati stručno tijelo koje će se baviti naučno-istraživačkim radom, metodama učenja jezika i njihovim unapređenjem. Naravno, da bi se ovo uspjelo, potrebno je na nivou države uvesti zakone o kriterijima pisanja, izdavanja i korištenja udžbenika, odrediti jasne smjernice za to. Cijela akademska zajednica se mora uključiti u rješenje ovog problema, kako bi obrazovni proces ispunio svoju svrhu.

LITERATURA

1. Antić, S., (2013.) *Udžbenik kao instrument za konstrukciju i ko-konstrukciju školskog znanja*, doktorska disertacija, (Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu)
2. Bezen, A. (2013.), *Metodika u suvremenom odgojno-obrazovnom i znanstvenom sustavu* (Zagreb: Akademija odgojno-obrazovnih znanosti)
3. Brown, H. Douglas & Lee, Heekyeong. (2015), *Teaching by Principle: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (New York: Pearson Education, Inc.)
4. <https://www.scribd.com/doc/316073488/Ud%C5%BEbenik-Kao-Instrument-Za-Konstrukciju-i-Ko-konstrukciju-%C5%A0kolskog-Znanja-Slobodanka-Anti%C4%87-DOKTORAT> (Pristupljeno 25.12.2022.)
6. Çangal, Ö., Hattatioğlu, A. ve Ilgar, M. (2016). *Yunus Emre Enstitüsü Tarafından Yürütülen Seçmeli Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Çalışmaları*: Bosna Hersek Örneği, Ertan Gökmen, Nazan Tutaş ve Sebahat Alan (ed.) TÖMER Bilgi Şöleni: 10. Dünyada Türkçe Öğretimi, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi)
7. Filan, K., (2017.), *O turskom jeziku u Bosni- studija* (Sarajevo: Connectum),
8. Fond otvoreno društvo BiH i proMENTE socijalna istraživanja (2017.) *OBRAZOVANJE U BiH: ČEMU (NE) UČIMO DJECU? Analiza sadržaja udžbenika nacionalne grupe predmeta u osnovnim školama/ Andrea S... (et al.)* (Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH)
9. Fabijančić, T., (2022.) *Didaktičko-metodička analiza udžbenika ruskoga kao stranog jezika*, diplomski rad, (Zagreb: Filozofski fakultet)
10. Garinger, D. (2002). *Textbook selection for the ESL classroom* (EDO-02-10). ERIC Digest. <https://www.cal.org/wpcontent/uploads/2022/05/TextbookSelectionfortheESLClassroom.pdf>
11. Heike, K., (2008.) *Historija 20. stoljeća u udžbenicima Bosne i Hercegovine: Analiza udžbenika historije za završne razrede osnovne škole*, (Njemačka: Georg Eckert Institut za međunarodno istraživanje udžbenika Braunschweig)
12. Košuta N. (2015.) *Kriterij za analizu i vrednovanje udžbenika stranog jezika s aspekta razvojne primjerenosti tema*, znanstveni rad (Rijeka: Filozofski fakultet) https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2018/12/sj-43_1str4-19.pdf

13. Littlejohn, A. (2011.) *The analysis of language teaching materials: inside the Trojan Horse*. In Tomlinson, B. (Ed.) *Materials Development in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press. Pages 179-21
14. Mužić, V., (1977.) *Metodologija pedagoškog istraživanja*, (Sarajevo: Svjetlost)
15. Premor, M., *Kontrastivna analiza udžbenika za učenje hrvatskog i turskog jezika kao stranih jezika prema zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike do razine A2*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet 2021.
file:///C:/Users/User/Desktop/literatura%20magistarski/premor_diplomski_rad_kontrastivna_analiza_udzbenika_za_ucenje_hrvatskog_i_turskog_jezika_kao_stranih.pdf
(Pristupljeno 16. 09. 2022.)
16. Seçmeli Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Çocuklar İçin Hazırlanan “Haydi Türkçe Öğrenelim” Dil Öğretim Setine Yönelik Bir Değerlendirme Conference: I. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni At: Bursa/Turkey, October 2018.
https://www.researchgate.net/publication/328132138_Secmeli_Dil_Olarak_Turkce_Ogrenen_Bosna_Hersekli_Cocuklar_Icin_Hazirlanan_Haydi_Turkce_Ogrenelim_Dil_Ogretim_Setine_Yonelik_Bir_Degerlendirme (Pristupljeno 17.09.2022.)
17. Stojak, R., (1990.) *Metoda analize sadržaja*, (Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa)
18. Vilke, M. (1986) *Lingvistička utemeljenost metodike stranih jezika* (Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Sveučilišta u Zagrebu)
19. Yunus Emre Enstitüsü (2018.), *Haydi Türkçe Öğrenelim 1: Ders Kitabı/Üğür Kiliç...(et al.)*, (Sarajevo: Dobra knjiga)
20. Yunus Emre Enstitüsü (2018.), *Haydi Türkçe Öğrenelim 2: Ders Kitabı/Üğür Kiliç...(et al.)*, (Sarajevo: Dobra knjiga)
21. Yunus Emre Enstitüsü (2018.), *Haydi Türkçe Öğrenelim 3: Ders Kitabı/Ibrahim Gültekin...(et al.)*, (Sarajevo: Dobra knjiga)
22. Yunus Emre Enstitüsü (2018.), *Haydi Türkçe Öğrenelim 4: Ders Kitabı/ Ibrahim Gültekin...(et al.)*, (Sarajevo: Dobra knjiga)
23. Yunus Emre Enstitüsü (2016.) *Yedi İklim Türkçe A1: Ders Kitabı/Ibrahim Gültekin... (et al.)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi)

24. Yunus Emre Enstitüsü (2015.) *Yedi İklim Türkçe A2: Ders Kitabı*/İbrahim Gültekin... (et al.) (Ankara: Başak Matbaacılık)
25. Yunus Emre Enstitüsü (2017.) *Yedi İklim Türkçe B1: Ders Kitabı*/Erol Barın... (et al.) (Ankara: Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Ştiç)